

De Negligentiis.

- set Subreptitium, *Barbosa* in dicto c. oblatæ num. 3., quod limitat, si impetratur Judex extra Curiam; secus si in curia, quia in hoc casu, non est opus, mentionem facere de termino præfixo, seu assignato. Tertius Casus, si neque à Judice, assignatus sit terminus, neque ab appellante præfixus, undè simus in termino Juris, qui hodie est duorum annorum, (ut supra notatum est) tunc appellatus, per suas diligentias potest, terminum Juris prævenire, & commissiōnem procurare, ac impetrare, nulla facta mentione de termino legali, qui præsumitur notus rescribenti, *Marchesanus autem tract. de commissionibus p. 1. cap. 9. de commissione, appellationum vigore, c. oblatæ sub nu. 3. folio miki 400.* moderat, nisi appellatus nimis festinaret, ad supplantandum appellantem, & Judicem sibi amicum impetrandum, *Scaccia* supra num. 56., ubi, & num. seqq. examinat, quando appellatus, in hoc casu datur nimis festinare, ubi num. 57. Si appareret, quod appellans esset negligens in procuranda commissione, tunc appellatus, non dicitur nimis festinare.
- 32 Sicuti autem supra dictum est, impedito, tempus non currere, vel ad appellandum, vel ad petendos Apostolos, ita diccas, neque impedito, currere ad commissiōnem causæ, procurandam, nisi in ejusdem impediti facultate staret, tollere impedimentum, ad notata per *Scacciam* d. tract. de appellat. q. 15. num. 156., & seqq., ubi à num. 44. & seqq., exemplificat de pluribus impedimentorum generibus, ut de paupertate, si carceratus, si infirmus, si deficiant ministri, ut Notarius, Procurator, Advocatus, Actor &c., si abesse cogatur, gravioribus distractus, negotiis, vel propter servitium Reipublicæ; Si non potuit habere Scripturas, Instrumenta &c., vel si impedimentum proveniret, ex facto appellati, quia ex aliena culpa, nemo debet prægravari; ita neque negligenta culpari; potest etiam ex ignorantia, excusari, quæ excusat etiam à negligenta, (diximus in prima parte hujus tractatus in principio,) & firmat *Coccin. decis. 1625. num. 5.*, ubi quod, qui ex ignorantia, non prorogavit fatalia, non ideo censetur, causam voluisse deserere.
- 33 Ex facto igitur appellati, potest provenire impedimentum, ut si Magistratum con-

sequatur, quo durante, non possit in Judicio vocari; similiter, si aliquod Privilegium consequatur; quo differenda sint ejus juditia; si fiat familiaris Judici; si appellatus attentavit, quia durante juditio attestatorum, non currit tempus commissiōnis, *idem Scaccia* num. 65., & 66., non sic, si ipse appellans attentavit, quia etiam dum vertitur juditium attestatorum, currit tempus commissiōnis, ibidem *Scaccia* num. 76. Item si pendente appellatione, & termino, appellatus daret in curia (*Nihil translat.*) *Merlin. decis. 56. num. 7.* Vel si appellatus interim proponeret, aliquos articulos discutiendos, emergentes, vel incidentes, quorum necessaria esset discussio, antequam ulterius procedatur in Causa, *Scaccia* d. q. 15. num. 83., vel dum agitur in Summariis, possessorio, non currit tempus in petitio; vel si disputetur de sufficientia mandati, qua disputatione durante, non currit tempus in causa; requiritur enim sufficiens mandatum ad prossequendum, *Coccin. decis. 1988. num. 9. 12.*, quod intellige, non currere tempus, ex parte excipientis, de insufficientia mandati, si favorabilem Sententiam reportet; secus ex parte victi, cuius culpa insufficiens datum est mandatum; debet enim sibi imputare, si cuti damnaretur in expensis, ex quo excipiens habuit justam causam litigandi, *Scaccia* ibid. num. 97.; Item potest contingere, quod terminus non currat in casu mixto, id est facto utriusque partis, ut si fecerint compromissum, quo pendente, ex consensu partium, non currunt fatalia, *Scaccia* ibid. num. 105.

34 Facto Judicis, potest contingere impedimentum; quo casu contra Judicem, pars impedita debet protestari, ne sibi currat tempus, & reputetur negligens. *Scaccia* dicta q. 15. à num. 122., & seqq. num. 124. num. 130. num. 181., casus erit, si Judex sit excommunicatus, quo casu, si impeditus non recurrat ad Superiorē, si possit, adhuc est negligens, quia sic recurrendo, potest tollere impedimentum, dum Superior, alteri Judici committet causam cognoscendam, *Marescot. variarum resol. lib. 2. c. 74. num. 5.*

35 Neque tempore Sedis Pontificiæ Vacantis, currit tempus, quia tunc judex dari non potest, & signatura solet, *Scaccia* supra n.

131.

Pars Secunda. Artic. IV.

- 131, si verò reccurrentum esset, ad alia tribunalia, vel in curia, vel extra, quæ suam adhuc exercerent Jurisdictionem, cessat hoc impedimentum, & currit tempus.
- 36 Si impedimentum contingat facto tertii, currit tempus, sed datur impedita actio ad interesse contra impedientem, *Scaccia* supra num. 135., ubi num. 145., quod etiam fatalia currunt, si impedimentum proveniat casu fortuito, in quo casu remedium erit, petere restitutionem in integrum, adversus lapsum fatalium; plura vide apud *Scacciam* supra, quæ non sunt transcribenda, ne alienis laboribus, cartam impleam.
- 37 Non transportando acta, incurritur, etiam negligentiæ nota, quod habet locum, non solum de actis coram Ordinario, juxta decretem *Trid. Sess. 24. c. 20. de reform.*, sed de actis coram quocunque alio Judice, ut de iniquitate Sententia, possit ostendere ex actis, *Coccin. decis. 1465. num. 1.*, ubi n. 14. id habere locum, quando appellans dicat Sententiam, non justificari, ex actis, vel esse nullam, ad quod convincendum, inscienda sunt acta, alias ad appellatum spectat, acta transportare, ut ex eis doceat justitiam, & validitatem sententia, quam petit confirmari, *ead. decis. Coccin. num. 8.*, ubi num. 19., & seqq., si acta transportentur integra in causa Ecclesiastica, Sententia nulla est, licet acta, quæ deficiunt sint irrelevantia; quod non habet locum in causa profana, in qua si acta, quæ deficiunt sint irrelevantia, adhuc sententia sustineatur, *Coccin. decis. 1483. num. 3.*, regulariter autem, acta ab eo sunt transportanda, qui vult in causa procedere, vel sit appellans, vel appellatus, *Coccin. decis. 424. n. 1.*, & *decis. 581. num. 5.* Jura tamen, quæ sunt verbaliter producta, non sunt transportanda, *Coccin. decis. 115. num. 3.*
- 38 Si verò contingat, quod jura partium separatim producantur, & una pars non possit habere jura alterius partis, tunc facta monitione per Judicem, & pars, negligat adhuc jura sua transportare, potest Judex, visis solum Juribus transportatis, pronuntiare, quia altera pars negligens, debet sibi imputare, si non visis suis Juribus Judex pronuntiaverit, *Coccin. decis. 581. num. 2.*, & 4., & *decis. 1483. num. 13.*
- 39 Utrum verò possit contingere culpa ne-
- gligentia, in lapsu termini instantiæ, quando scilicet impetrata, & præsentata commissione, ita appellans conquiescat, ut ad ulteriora, non curet procedi in causa, ex quo instantia de Jure civili, est triennalis, *I. Prosperandum ibique D. D. C. de Judicis*, *Scaccia de appellat. q. 15. num. 241.*, quo termino attento, negligens diceretur, qui re infecta, sineret terminum labi. Verum cessat de Jure canonico, quo attento, instantia est perpetua, *c. Venerabilis de Judicis*, ubi *Barbosa* num. 2., cum pluribus ibi per eum allegatis, ubi quod licet tex. loquatur de J. dice delegato, tamen habeat locum, in quoque alio Judice, sicque non potest in hoc lapsu, contingere negligentiæ, *Ottobon. decis. 234. num. 27.*, *Cerro decis. 136. num. 19. dec. 490. num. 12. decis. 349. num. 10. 11. 12.*, *Ridulfin. praxi judicaria p. 2. c. 1. num. 87. 88.*
- 40 Neque obstat, *Trid. Sess. 24. c. 20. de reform.*, quo cavetur, ut causæ in foro Ecclesiastico actitatae, & etiam beneficiales, in prima instantia, coram ordinariis locorum, infra biennium, à die motæ litis terminentur; nam concilium non præfigit instantiam causis, id est lapso biennio, acta non pereunt, sicut lapso biennio perirent, si finita esset instantia, sed solum à Concilio conceditar partibus, libera facultas prosequendi causam, coram alio Judice competente, undè si volunt, adhuc eisdem partibus liberum sit, coram eodem ordinario causam prosequendi, ut notat *Barbosa* post alios ad dictum c. 20. *Trid. n. 11.*, & notaverat *Scaccia de Appellat. q. 15. n. 278.*
- Non prætero tamen, quod licet instantia sit perpetua, ut supra dictum est, sicque non sit terminus temporis, quo lapsus causa debat dici deserta, & consequenter pars non prosequens juditium, non convincatur de negligentiæ, tamen ex longissimi temporis cursu, adhuc causa censemur deserta, *Serafin. decis. 1027. num. 14.*, *Ottobon. decis. 82. n. 21.*, vel etiam si constaret de non Jure appellantis, *Cerro decis. 490. num. 13.*, & *decis. 389. n. 10. 11.*, vel si stare posset, quod appellans habuerit causam pro derelicta, *Burat. decis. 307. num. 4.* ibique *Addent. n. 9.*, & 10. Ubique quod longissimum tempus, adhuc effectum, censemur lapsus 30. annorum, *Coccin. decis. 617. n. 23.*, *Ridulfin. praxi judic. p. 1. c. 13. num. 273.*

Q 2

D 6

De Negligentia Artificum.

SUMMARIUM.

1. **A**rtifex negligens est, qui omittere vult peritiam necessariam, pro sua arte recte exercenda, & num. 6.
2. Diligentia est mater omnium artium.
3. Qui non curat discere litteras, aut artem, se habet, tanquam brutale animal.
4. Apud Aegyptios, erat Magistratus praepositus, qui inquirebat negligentes, & otiosos, & puniebat.
5. Artis, publicus professor, tenetur, omni potenti, operari, soluta mercede, & num. 18.
6. An haeredes Artificis, teneantur, opus ab Artifice inchoatum, dum viveret, eo mortuo, perficere, & videnda est forma obligationis facta, cum Artifice mortuo.
7. Magistri Grammaticae, tenentur emittere professionem fidei.
8. Si materia ab Artifice recepta, pro opere faciendo, pereat, aut diminuat, ex negligentia Artificis, tenetur Artifex ad damna.
9. Possunt operari, quando res aliter est peritura; Ut segetes, & num. 15.
10. Negligentia culpatur, qui omittit Instruere alios, in sua Arte.
11. Qui ex sua arte, sibi diligenter viatum querit Beatus est, & multa commoda, tam spiritualia, quam temporalia, acquirit.
12. Coactus, à Patria discedere, si artem sciat, sibi orificie consulit.
13. Caveant Artifices, ne diebus fessis, servilia operentur.
14. Villicus culpatur, si sineret recollectas perire, non adhibita necessaria diligentia.
15. Si opus incepsum periret, illud non prosequendo, Artifex tenetur prosequi.
16. Si ex negligentia Sutoris, mures corrodant Veste, tenetur ipse ad damna.
17. Custos pignorum, tenetur, si inceps demoliantur vestes laneas.

ARTICULUS V.

De Negligentia Artistarum.

1. **D**escendere ad singulas artium spesies, ut in singulis notentur negligentiae effectus, vel impossibile, vel nimis difficile reputavi; quare aliqua tantum in genere, de negligentia artistarum, dimittendo studiofis, applicationem, definitionis negligentiae, in omnibus casibus praticis, quam explicavimus, in prima parte hujus tractatus; scilicet, quod sit (omissio eius, quod quis facere debet, & potest, & scit, se ad id teneri) ita ergo artifex, in qualibet artis specie, ille dicitur negligens, qui omittit ea, quae secundum regulas artis, tenetur servare, & facere, & potest, & scit se teneri.
2. Præmitto autem, quod notat Lucas de Pœna in l. cum vos affirmatis num. 5. C. qui estate, vel professione se excusat lib. x., quod scilicet, diligentia est, mater omnium artium, in opere suo; negligentia vero, noverca eru-
- ditionis e. Nihil dist. 83.
3. Prima, autem negligentia est eorum, qui omittunt dicere litteras, aut artem aliquam; se habent enim, tamquam brutale animal, cum ab eo parum differant, licet enim habeant usum rationis, specificantis hominem, à brutis, tamen propter tantam ignorantiam, & propter negligentiam habitam in discendo, parum elevantur, ut vix possint, cum virtute uti ratione.
4. Ideo apud Aegyptios erat lex cogens unumquemque, ex Civibus, ad ediscendam aliquam artem, & ad hoc erat destinatus publicus Magistratus, qui diligentissime conquirebat negligentes, & poenis impositis, mulctabat; Solon quoque legem tulit, ne filius, parentem, qui ipsum non docuissest artem, cogeretur alere, & Judices Areopagi, in otiosos, & negligentes, animadverte precepit, teste Plutarcō.
5. Artifices incurrit negligentia culpam,

si re-

Pars Secunda. Artic. V.

125

- si recusent, pro omnibus, & singulis, opus suæ artis poscentibus operari; certum est enim, quod publicus artis professor, tenuerit omnibus potentibus, & mercedem solventibus, non denegare opus artis, ad tex. in l. Mechanicos C. de excusat: artific. lib. x., ubi Lucas de Pœna num. 3., & in l. Archiatri C. de professor. lib. x.
6. Hinc, & culpabitur artifex, negligentia, si ignoraverit, seu discere non curaverit, quæ necessaria sunt, pro ritè, ac rectè exercenda arte, quam publicè profiteretur.
  7. Non contemptibilis est, quæstio, an si artifex, post assumptum, vel etiam incepsum opus, moriatur, teneantur ejus haeredes, opus ipsum complere, si artem noverint, vel compleri curare, per alios artis peritos, alias negantes, seu recusantes complere, culpam negligentiae incurrit, & dicendum est, non incurrire, nisi speciali pacto, cum artifice mortuo, conventum fuisset, qui promisisset complere opus, obligando se, & haeredes, alioquin obligatio, est tantum personalis, quæ extinguitur cū persona, nec transit ad haeredes. l. inter artifices ff. de solut. l. nemo est ff. de duobus reis, Bartol. in l. sisit stipulatus in fine ff. de verbis oblig., Roman. Singular. 670., Felin. in c. quoniam §. is autem num. 5. de officio deleg.
  8. Professores artium liberalium, ut Magistri grammaticæ, vel alterius hujusmodi facultatis, omittentes emittere professionem fidei, juxta Bullam Pii IV., culpam negligentiae incurrint ad allegata per Barbaram de potestate Episcopi alleg. 61. sub num. 3., & possunt per Episcopum prohiberi, ne artem illam exerceant, aut doceant, donec hujusmodi professionem fidei, emiserint.
  9. Contingat, quod Artifex assumpserit opus faciendum, sed in eo negligens fuerit, ita ut receptam materiam, pro opere construendo, vel amittat, vel diminuat, vel de teriore reddat, tenetur ipse de suo damna resarcire, quinimmo etiam de levissima culpa teneretur, sit exemplum: Artifex, receptam gemmam, & aurum assumpsit in annulum, vel torquem construere, vel receptum argentum in Calicem esformare, ex ejusdem tamen Artificis negligentia, vel gemma frangitur; vel aurum, aut argentum in parte deperiit; Tenetur Artifex ad damna, & interesse, quia ipse est in culpa sequentis damni, ad tradita per Diana p. 8. tract. 7. resol. 33. versi. Unde apparet Azor. p. 3. lib. 4. c. 6. quæst. 3. ad finem, ubi recensita sententia Sylvestri, quod teneatur de culpa levi, tantum, quia opus fiat, in gratiam utriusque, ipse tamen comprobatur, artificem teneri, etiam de levissima, quia ex professione suæ artis, maximè in rebus pretiosioribus, censetur exactissimam diligentiam promittere; faciunt dicta per Scacciam de commox. §. 7. glos. 2. num. 95., Bonacina de contrac. disp. 3. q. 1. p. 6. n. 15.
  10. Alio casu poterit artifex negligentia culpari, si negligat, & recuset, alios in sua arte instruere, unde Reipublicæ damnum sequatur, ex quo remaneat Civitas privata, tali commodo, scientis scilicet artem; Sylvester summa Vers. de artificibus, sicut enim culpatur, in sacro Evangelio, qui receptum talentum abscondit in terra, tenetur enim unusquisque, talentum sibi à Domino Deo concessum, ad aliorum utilitatem, & maximè ad bonum publicum, exercere, aliosque instruere, ad imitationem naturæ, quæ ad conservationem specierum, omnino consilvit, nec finit speciem perire, ars autem imitatur naturam, in quantum potest, etiam æmulando §. Minorem Instit. de adept., Menoch. de præsumptionibus lib. 4. præsupt. 2. num. 22., unde non debent, in arte periti, sinere artem illam in Civitate, & Republica, perire, aut quod Respublica cogeretur, aliunde cum gravi expensarum incommodo, similes artis peritos, accersere.
  11. Advertant autem Artifices, ad hoc, ut fiant diligentiores in operando, ad Praeconium Spiritus Sancti decantatum in psalm. 127., labores manuum tuarum, quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit, quia dum attente opus artis operantur, multa sequuntur commoda, & bona, nempe effugant otium, enervant tentationes, ac insidias Diaboli, sibi viatum, & familiæ parant, bonum sibi nomen acquirunt.
  12. Tum quia, sciens artem, si cogatur quacunque ex causa, Patriam, domumque paternam, deserere, ad quascunque Civitates se conferat, artificio, suo inventi, quo sibi consulat, quo necessitatem, & indigentiam, depellat, & habet locum illud Philosophi enuntiatum, quod vir eruditus ubique Civis est, quæcumque regio, sibi patria est, nulli peregrinus.

Hinc